

જગ્યાનું નામ : સરકારી કોલેજોમાં ભૂગોળ વિષયના મદદનીશ પ્રાધ્યાપક, વર્ગ-૨ ની જગ્યા
પર ભરતી માટે પ્રાથમિક કસોટી માટેનો અભ્યાસક્રમ

ભાગ-૧ અને ભાગ-૨ ના ૧૫૦ મિનિટના સંયુક્ત પ્રશ્નપત્રની પ્રાથમિક કસોટીનો અભ્યાસક્રમ

પ્રાથમિક કસોટીનો અભ્યાસક્રમ	
ભાગ-૧	
માધ્યમ: ગુજરાતી	કુલ ગુણ : ૧૦૦
૧	ભારતની ભૂગોળ- ભૌગોલિક, આર્થિક, સામાજિક, કુદરતી સંસાધન અને વસ્તી અંગેની બાબતો- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૨	ભારતનો સાંસ્કૃતિક વારસો- સાહિત્ય, કલા, ધર્મ અને સ્થાપત્યો- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૩	ભારતનો ઇતિહાસ- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૪	ભારતની અર્થવ્યવસ્થા અને આયોજન
૫	ભારતીય રાજનીતિ અને ભારતનું બંધારણ: (૧) આમુખ (૨) મૂળભૂત અધિકારો અને ફરજો (૩) રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો (૪) સંસદની રચના (૫) રાષ્ટ્રપતિની સત્તા (૬) રાજ્યપાલની સત્તા (૭) ન્યાયતંત્ર (૮) અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સમાજના પછાત વર્ગો માટેની જોગવાઈઓ (૯) એટર્ની જનરલ (૧૦) નીતિ આયોગ (૧૧) પંચાયતી રાજ (૧૨) નાણા પંચ (૧૩) બંધારણીય તથા વૈધનિક સંસ્થાઓ- ભારતનું ચૂંટણી પંચ, સંઘ લોક સેવા આયોગ, રાજ્ય લોક સેવા આયોગ, કોમ્પ્રોલર એન્ડ ઓડિટર જનરલ; કેન્દ્રીયસતર્કતા આયોગ, લોકપાલ તથા લોકાયુક્ત અને કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ
૬	સામાન્ય બૌદ્ધિક ક્ષમતા કસોટી
૭	સામાન્ય વિજ્ઞાન, પર્યાવરણ અને ઇન્ફર્મેશન એન્ડ કોમ્યુનિકેશન ટેકનોલોજી
૮	ખેલ જગત સહિત રોજબરોજના પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના બનાવો

Syllabus of Preliminary Test	
part-1	
Medium: Gujarati	Total Marks- 100
1	Geography of India-Physical, Economic, Social, Natural Resources and population related topics- with special reference to Gujarat
2	Cultural heritage of India-Literature, Art, Religion and Architecture- with special reference to Gujarat
3	History of India with special reference to Gujarat
4	Indian Economy and Planning
5	<u>Indian Polity and the Constitution of India:</u> (1) Preamble (2) Fundamental Rights and Fundamental Duties (3) Directive Principles of State Policy (4) Composition of Parliament (5) Powers of the President of India (6) Powers of Governor (7) Judiciary (8) Provisions for Scheduled Castes, Scheduled Tribes and backward classes of the society (9) Attorney General (10) NITIAayog (11) Panchayati Raj Institutions (12) Finance Commission (13) Constitutional and Statutory Bodies: Election Commission of India, Union Public Service Commission, State Public Service Commission, Comptroller and Auditor General; Central Vigilance Commission, Lokpal and Lokayukta, Central Information Commission
6	General Mental Ability
7	General Science, Environment and Information & Communication Technology
8	Daily events of Regional, National and International Importance including Sports

જગ્યા પર ભરતી માટે પ્રાથમિક કસોટી માટેનો અભ્યાસક્રમ

ભાગ-૨ સંબંધિત વિષય નો અભ્યાસ ક્રમ

કુલ પ્રશ્નો ૨૦૦

કુલ ગુણ ૨૦૦

માધ્યમ : ગુજરાતી

૧. ભૂરૂપરચનાશાસ્ત્ર: મૂળભૂત સંકલ્પના, ભૂમિસ્વરૂપ વિકાસ નિયંત્રણના પરિબળો, આંતરિક અને બાહ્ય બળો, ધોવાણ અને ખવાણ-ભૂસંન્રતિઓ, પર્વતનિર્માણ, ભૂરચનાકીય આવર્તનની ખંડપ્રવહન અને ભૂતકિતની સંકલ્પનાઓ. વહેતુજળ(નદીય), હિમનદીય, શુષ્ક તટીય અને કાસ્ટ આવર્ત સાથે સંકળાયેલ ભૂમિસ્વરૂપો, ઢાળ સ્વરૂપ અને પ્રક્રિયાઓ પર્યાવરણીય અને વ્યવહારુ ભૂસ્વરૂપ વિજ્ઞાન.
૨. આબોહવાશાસ્ત્ર: વાતાવરણની સ્તરરચના અને બંધારણ, પૃથ્વીના સૂર્યાઘાતનું ઉષ્માબજેટ; તાપમાનનું વિતરણ, વાતાવરણીય દબાણ અને પવનનું સામાન્ય સંચરણ, વાતાવરણીય વાયુ સમુચ્ચયની સ્થિરતા અને અસ્થિરતા; વાતાગ્ર, મોસમી આબોહવા અને જેટધારા; ઉષ્ણકટિબંધીય અને સમશીતોષ્ણ કટિબંધીય ચક્રવાત. વૃષ્ટિનું વિતરણ અને પ્રકારો. વિશ્વ આબોહવાનું વર્ગીકરણ, કોપેન અને થોર્ન્ટવેટનું વર્ગીકરણ, જળચક્ર, વૈશ્વિક ઉષ્મા.
૩. સમુદ્રશાસ્ત્ર: મહાસાગરના તળિયાનો ઉદ્ભવ, હિન્દ એટલાન્ટિક અને પેસેફિક મહાસાગરના તળભૂમિસ્વરૂપો, મહાસાગરીય નિક્ષેપો-પરવાળાના ખરાબા- મહાસાગરીય જળના તાપમાન અને ક્ષારતા. સમુદ્રજળની ઘનતા, ભરતી અને મહાસાગરીય પ્રવાહો-સમુદ્રસ્તરના બદલાવો.
૪. જૈવ-ભૂગોળ: વનસ્પતિ અને પ્રાણીઓનું વિશ્વ વિતરણ, પારિસ્થિતિકી તંત્રનું સ્વરૂપ અને કાર્યો, જંગલ, ઘાસના ક્ષેત્રો, દરીયાઈ અને પર્વતીય પારિસ્થિતિકીતંત્ર, જૈવ-વિવિધતા અને તેનું માનવ અને પ્રાકૃતિક નિર્મિત કારણો થકી અવક્રમણ. પારિસ્થિતિકીયતંત્રનું સંરક્ષણ અને વ્યવસ્થાપન. પ્રદૂષણની સમસ્યા, પર્યાવરણીય આપત્તિ, ઓઝોન અવક્રમણ.
૫. ભૌગોલિક વિચારધારાનો ઇતિહાસ: પ્રાચીન અને મધ્ય યુગ દરમિયાનના ભૌગોલિક જ્ઞાનના સામાન્ય લક્ષણ; આધુનિક ભૂગોળના પાયાના આધાર; જર્મન, ફ્રેન્ચ, બ્રિટિશ અને અમેરિકન વિચારધારાનો જ્ઞાનો, વીસમી સદી દરમિયાન સૈદ્ધાંતિક અને પદ્ધતિયુક્ત વિકાસ, બદલાતા પરિપ્રેક્ષ્યમાં માનવ અને પર્યાવરણ-નિશ્ચયવાદ અને સંભવવાદ, ક્ષેત્રિય તફાવતો અને સ્થાનિય વ્યવસ્થાપન. ગણનાત્મક ક્રાંતિ-ભૂગોળમાં આશાવાદ, માનવવાદ, મૌલિકવાદ અને વર્તણૂકવાદની અસરો.

૬. વસ્તી વિષયક ભૂગોળ: સ્વરૂપ, કાર્યક્ષેત્ર-વિષયવસ્તુ અને સાંપ્રતવલણ, વિશ્વ વિતરણની તરાહ, વસ્તીની ગીયતા અને વસ્તીવૃદ્ધિ, સ્થળાંતરની તરાહો અને પ્રક્રિયાઓ-વસ્તી વિષયક સંક્રમણ – વસ્તી- સંસાધન પ્રદેશો.
- ❖ વસાહત ભૂગોળ: ગ્રામીણ અને શહેરી વસાહતોના સ્થાન, સ્થિતિ, પ્રકારો, કદ, જગ્યા (અંતર) અને તેનું આંતરિક ભૂરચનાશાસ્ત્ર. શહેરીવૃદ્ધિની પારિસ્થિતિકીય પ્રક્રિયાઓ; શહેરી સીમાઓ, શહેર-પ્રદેશ, વસાહતતંત્ર, પ્રમુખશહેર, શ્રેણી-કદ-નિયમ, વસાહત ક્રમબદ્ધતા-કિસ્ટ્રાલરનો કેન્દ્રિય સ્થાનનો સિદ્ધાંત, બજારકેન્દ્રનો ઓગસ્ટલોશનો સિદ્ધાંત.
૭. આર્થિક ભૂગોળ: અર્થતંત્રના સ્થાનીય વ્યવસ્થાપન અને આર્થિક પદ્ધતિઓના સ્થાન. અર્થતંત્રનું વર્ગીકરણ-પ્રાથમિક, દ્વિતીય, તૃતીય અને ચતુર્થક અર્થતંત્રના વિભાગો- કુદરતી સંસાધનો, નવિનીકરણ અને બિન નવિનીકરણ, સંસાધનોનું સંરક્ષણ.
- ❖ કૃષિ ભૂગોળ: કૃષિ પ્રદેશોના સીમાંકનની પદ્ધતિઓ અને સંકલ્પનાઓ. કૃષિ ઉત્પાદન અને ક્ષમતાનું માપન, પાક સંયોજન અને વૈવિધ્ય, વૉન થ્યુનેનનું મોડેલ-વિશ્વનું કૃષિતંત્ર.
  - ❖ ઔદ્યોગિક ભૂગોળ: ઉદ્યોગોનું વર્ગીકરણ, વેબર અને લોશના અભિગમો, સંસાધન આધારિત અને સ્વતંત્ર ઉદ્યોગો.
  - ❖ પરિવહન અને વ્યાપારની ભૂગોળ: અંત:પ્રાદેશિક અને આંતર પ્રાદેશિક પરિવહન ખર્ચ અને તુલનાત્મક ખર્ચની ગુણવત્તાના પરિવહનનું મોડેલ, અભિગમ્યતા(પહોંચ) અને સહસંબંધિતતા(જોડાણ)
૮. રાજકીય ભૂગોળ: રાજકીય ભૂગોળની વ્યાખ્યા અને કાર્યક્ષેત્ર, ભૂરાજનીતિ, રાષ્ટ્ર, રાજ્ય અને રાષ્ટ્ર-રાજ્યની વૈશ્વિક વ્યૂહાત્મક સંકલ્પના, વિશ્વ સંસાધનની રાજનીતિ, ભૂગોળ અને સંઘવાદ, હાર્ટલેન્ડ અને રિમલેન્ડ સિદ્ધાંતો-સીમા અને સરહદો, વહીવટીય વિસ્તારના સ્વરૂપ અને નાણાં તેમજ જાહેરનીતિની ભૂગોળ.
- ❖ સામાજિક ભૂગોળ: સામાજિક ભૂગોળનું સ્વરૂપ અને કાર્યક્ષેત્ર, સામાજિક સ્તર રચના અને સામાજિક પ્રક્રિયાઓ, સામાજિક ભૂગોળના તત્વો, વંશીયતા, જાતિ, બોલી, ભાષા, જ્ઞાતિ અને ધર્મ – સામાજિક સુખાકારીની સંકલ્પના.
  - ❖ સાંસ્કૃતિક ભૂગોળ: સાંસ્કૃતિક ભૂગોળનું સ્વરૂપ અને કાર્યક્ષેત્ર. પર્યાવરણ અને સંસ્કૃતિ, જાતિ-જૂથોના સંકલ્પના સિદ્ધાંતો, રહેઠાણ સ્થળોએ સાંસ્કૃતિક અભિવ્યક્તિના સ્થળો તરીકે, સંસ્કૃતિ-વિસ્તારો અને સાંસ્કૃતિક પ્રદેશો, માનવ જાતિઓ, રહેવાસી, અર્થતંત્ર અને જાતિ- જૂથોના સમાજ.
૯. પ્રાદેશિક અયોજન: ભૂગોળમાં પ્રાદેશિક સંકલ્પના, આયોજનમાં તેની ઉપયોગિતા, આયોજન પ્રદેશની સંકલ્પના, પ્રાદેશિક ક્રમબદ્ધતાં, પ્રદેશના પ્રકારો, પ્રાદેશિક સીમાંકનની પદ્ધતિઓ, પ્રાદેશિક આયોજનનું સંકલ્પનાત્મક અને સૈદ્ધાંતિક માળખું, ભારતમાં પ્રાદેશિક આયોજન વિકાસની સંકલ્પના, વિકાસના માપદંડ (સૂચકો) પ્રાદેશિક અસમતુલા, ભારતમાં પ્રાદેશિક આયોજન,

ભારતના વિશેષ સંદર્ભમાં શહેરી આયોજનનું સ્વરૂપ અને કાર્યક્ષેત્ર, શહેર અને રાષ્ટ્ર – આયોજનની મૂળભૂત બાબતો.

૧૦. ભારત અને ગુજરાતની ભૂગોળ: પ્રાકૃતિક રચનાના વિભાગો, આબોહવા તેની પ્રાદેશિક વિષમતાઓ, વનસ્પતિના પ્રકારો, વનસ્પતિના પ્રદેશો, મુખ્ય જમીન પ્રકારો, દરિયાઈ અને તટીય સંસાધનો, જળસંસાધન, સિંચાઈ, ખેતી, ખેત આબોહવાકીય પ્રદેશો, ખનીજ અને ઊર્જા સંસાધનો, મુખ્ય ઉદ્યોગો અને ઔદ્યોગિક પ્રદેશો. વસ્તી વિતરણ અને વૃદ્ધિ, વસાહત તરાહો, સામાજિક અને આર્થિક વિકાસમાં પ્રાદેશિક વિષમતાઓ.
૧૧. નકશાશાસ્ત્ર: ભૌગોલિક અભ્યાસોમાં નકશો એ અનિવાર્ય ઉપકરણ તરીકે, નકશાના પ્રકારો; વિતરણની સ્થાનીય તરાહના અભ્યાસ માટેની પ્રયુક્તિઓ, એકલ ઉદ્દેશ્ય અને સંયોજિત નકશાઓ, રેખાક્રમ-વિન્યાસ નકશા, અસમાન રેખાઓ અને વર્ણક્રમ નકશા અને વૃત રેખા- સ્થાનનું નકશા આલેખન, વિશિષ્ટ માહિતી, અભિગમ્યતા (પર્હોય) અને પ્રવાહ નકશા, નકશા આલેખનમાં દૂરસ્થ સંવેદન અને સંગણનની ઉપયોગિતા, અંક વિષયક નકશાઓ, ભૌગોલિક માહિતી તંત્ર, વિષયાત્મક નકશાઓ.
૧૨. આંકડાકીય પદ્ધતિઓ : માહિતીના સ્ત્રોત અને માહિતીના પ્રકારો, આવૃત્તિ વિતરણ અને સંચિત આવૃત્તિ, મધ્યવર્તી સ્થિતિના માપ- નકશા આલેખન માટે વર્ગ આવૃત્તિની પસંદગી, પ્રકીર્ણન અને કેન્દ્રીકરણના માપનો, પ્રમાણ વિચલન, લોરેન્ઝકર્વ, માપનની પદ્ધતિઓ સાથે સંકળાયેલ વિવિધ લક્ષણો. સાદા અને બહુલક્ષી સહસંબંધ, પ્રતિગમન, નિકટતમ-પડોશી વિશ્લેષણ - પ્રમાણમાપન પ્રયુક્તિઓ- શ્રેણી ગણતરી, ભારાંક ગણતરી, ભૌગોલિક પૃથ્થકરણ માટે નમૂના પસંદગી પ્રયુક્તિ- સ્થાનીય તરાહના વિતરણના માપદંડો.

**Suggested Syllabus for the Preliminary Examination for the
recruitment of Assistant Professor (Geography), Class-II**

Medium : English

1. **Geomorphology:** Fundamental concepts: Factors controlling landform development; Endogenic and Exogenic forces; Denudation and weathering: Geosynclines, mountain building, continental drift and plate tectonics Concept of geomorphic cycle: Landforms associated with fluvial, glacial, arid, coastal and

karst cycles, Slope forms and processes; Environmental and Applied Geomorphology.

2. **Climatology:** Composition and structure of the atmosphere: Insolation Heat budget of the earth: Distribution of temperature; Atmospheric pressure and general circulation of winds; Stability and instability of the atmosphere Air-masses; Fronts, Monsoon and jet stream; Tropical and temperate cyclones; Types and distribution of precipitation; Classification of world climates; Koppen's and Thornthwaite's schemes; Hydrological Cycle; Global warming.
3. **Oceanography:** Origin of ocean basins; Bottom relief of Indian, Atlantic and Pacific Oceans; Ocean deposits; Coral reefs; Temperature and salinity of the oceans; Density of sea water; Tides and ocean currents; Sea-level changes.
4. **Bio-Geography:** World Distribution of plants and animals; Forms and functions of ecosystem; Forest, grassland, marine and mountain ecosystem; Bio-diversity and its depletion through natural and man induced causes; Conservation and management of ecosystem; Problems of pollution, Environmental hazards; Ozone depletion.
5. **History of Geographic Thought:** General character of Geographic knowledge during the ancient and medieval period; Foundations of Modern Geography; Contribution of German, French, British and American schools; Conceptual and methodological developments during the 20th century; Changing paradigms; Man and Environment; Determinism and possibilism; Areal differentiation and spatial organization, Quantitative revolution; Impact of positivism, humanism, radicalism and behaviouralism in Geography.
6. **Population Geography:** Nature, scope, subject matter and recent trends; patterns of world distribution; Growth and density of population; patterns and processes of migration; Demographic transition, Population-resource regions.
Settlement Geography: Site, situation,, types, size, spacing and internal morphology of rural and urban settlements; Ecological processes of urban growth; Urban fringe; City-region; Settlement systems; Primate city; Rank-size

rule; Settlement hierarchy; Christaller's Central Place theory; August Losch's theory of market centers.

7. **Economic Geography:** Location of economic activities and spatial organization of economies, Classification of economies; Sectors of economy: Primary, secondary tertiary and quaternary; Natural resources; renewable and non-renewable, Conservation of resources.

Agricultural Geography: Concept and techniques of delimitation of agricultural regions; Measurement of agricultural productivity and efficiency; Crop combination and diversification; Von Thunen's Model, Agricultural systems of the world.

Industrial Geography: Classification of industries: Weber's and Losch's approaches; Resource based and footloose industries

Geography of Transport and Trade: Inter-regional and intra-regional: Comparative cost advantages Models of transportation and transport cost: Accessibility and connectivity.

8. **Political Geography:** Definition and scope of Political Geography; Geopolitics; Global strategic views Concept of nation, state and Nation-State; Politics of world resources; Geography and Federalism. Heartland and Rimland theories; Boundaries and frontiers; Nature of administrative areas and Geography of public policy and finance.

Social Geography: Nature and scope of social geography; social structure and social processes; Elements of Social Geography, Ethnicity; tribe; dialect; language, caste and religion; Concept of social well – being.

Cultural Geography: Nature and scope of Cultural Geography; Environment and culture; Concept of Theories of tribal groups; Dwelling places as cultural expressions. Culture – areas and cultural regions; Human races; Habitat; Economy and Society of tribal groups.

9. **Regional planning :** Regional concept in Geography; its application to planning; Concept of planning region; Regional hierarchy; Concept of planning regions; Types of regions; methods of regional delineation; Conceptual and theoretical framework of regional planning; Regional planning in India: Concept of development; indicators of development; Regional imbalances. Regional

planning in India; Indicators of development; Regional imbalances; Evolution, nature and scope of town planning with special reference to India, and Fundamentals of Town and Country planning.

10. **Geography of India and Gujarat:** Physiographic divisions; Climate: Its regional variations; vegetation types and vegetation regions; Major soil types; Coastal and Marine resources; Water resources; Irrigation; Agriculture; Agro climatic regions; Mineral and power resources; Major industries and industrial regions; population distribution and growth; Settlement patterns; Regional disparities in social and economic development. Irrigation and agriculture; Population distribution and growth; Settlement patterns; Mineral and power resources; major industries and industrial regions.
11. **Cartography:** Map as a tool in Geographical studies; Types of maps: Techniques for the study of spatial patterns of distribution; Single purpose and composite maps; Choropleth; Isopleth and Chorochromatic maps and pie diagrams; Mapping of location – specific data; Accessibility and flow maps, Remote sensing and Computer application in mapping; Digital mapping Geographic Information System (GIS), Thematic maps.
12. **Statistical Methods:** Data sources and types of data: Frequency distribution and cumulative frequency ; measures of central tendency; Selection of class intervals for mapping; Measures of dispersion and concentration; Standard deviation; Lorenz Curve; Methods of measuring association among different attributes; Simple and Multiple correlation; Regression, Nearest-Neighbour analysis; Scaling techniques; Rank score; Weighted score; Sampling techniques for Geographical analysis, Measurement of spatial patterns of distribution; Nearest-neighbour analysis; Scaling techniques